

A Comparative Study of the Development-Oriented Approach of the Upstream Documents of the Education system of Iran and Turkey

Mahshid Bastani Pourmoghaddam^{1*}, Hossein Ali Nozari², Reza Shirzadi³

1. Ph.D. Student in International Relations, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran

2. Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran

3. Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran

(Received: June 15, 2020; Accepted: December 29 2020)

Abstract

The aim of the present study was to conduct a comparative study of the development-oriented approach of the two upstream education documents of the Islamic Republic of Iran and the Republic of Turkey through the content analysis research method. For this purpose, the two documents of "2023 National Education" of Turkey and "Fundamental Transformation of Education" of Iran were reviewed. To do so, first each activity of the document was coded in open and pivotal technique and commonalities and differences of the documents were extracted. Reliability of this study was verified through researcher recoding and recoding by another coder. The results showed that the important differences in the development-oriented approach of the document of the educational system are ideological and religious matters as well as the religiousness of the concepts with the orientation of Iranian Islamic culture in the Islamic Republic of Iran and the most important difference in the development-oriented approach of the documents of the Turkish education system is the philosophical approach with the national orientation also it seems that Turkish education document is closer to the global approaches while the view of the Iranian documents is closer to the thoughts and approaches of the Islamic world, and the global and Western view has been less considered. Some important elements in the development-oriented approach of the Turkish education system document, such as drawing a school development model, human-centered philosophical model, preparation for a competitive world, added value, more global values with Western perspectives and components and on the other side the concepts in education document of the Islamic Republic of Iran such as Pure Life, Mahdavi Justice Society, Basij, spiritual and divine values, the life pattern of the Imams (AS), observance of the norms and standards and frameworks of Islamic law and cooperation with seminaries, etc. are in line with the views of the Islamic world.

Keywords: Development, Development-Oriented Approach, Education Fundamental Transformation Document of Iran, Turkey National Education Document 2023, Upstream documents.

---

* Corresponding Author, Email: bastani.pm110@gmail.com

بررسی تطبیقی رویکرد توسعه محور اسناد فرادستی نظام آموزش و پرورش ایران و ترکیه

مهشید باستانی پورمقدم^{۱*}، حسینعلی نوزی^۲، رضا شیرزادی^۳

۱. دانشجوی دکتری روابط بین الملل، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران
  ۲. استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران
  ۳. استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران
- (تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۳/۲۶؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۰۹)

چکیده

هدف پژوهش حاضر، مقایسه تطبیقی رویکرد توسعه محور، دو سند فرادستی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران و جمهوری ترکیه بوده و روش پژوهش تحلیل محتوا است. برای این منظور دو سند «آموزش ملی» (ترکیه) و «تحول بنیادین آموزش و پرورش» (ج ۱ ایران) بررسی شد. از ابتدای مطالعه هر سند، فعالیت کدگذاری باز و محوری صورت گرفته و اشتراکات و افتراقات اسناد احصاء شد. قابلیت اعتماد از طریق بازکدگذاری پژوهشگر و بازکدگذاری توسط کدگذار دیگر بررسی و تأیید شد. نتایج پژوهش نشان داد افتراق‌های مهم رویکرد توسعه محور سند نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران، ایدئولوژیک و دینی، مذهبی بودن مفاهیم با جهت‌گیری فرهنگ اسلامی ایرانی است و در اسناد نظام آموزشی ترکیه مهم‌ترین افتراق در رویکرد توسعه محور رویکرد فلسفی با جهت‌گیری فرهنگ ملی بوده، همچنین به نظر می‌رسد؛ رویکرد سند آموزشی ترکیه به رویکردهای جهانی و نگاه اسناد ایرانی به تفکر و رویکردهای جهان اسلام، نزدیک‌تر بوده و نگاه جهانی و غربی کمتر مورد توجه بوده است. برخی عناصر مهم در رویکرد توسعه محور سند نظام آموزشی ترکیه، نظیر ترسیم الگوی توسعه مدرسه‌ای، الگوی فلسفی انسان محور، آماده‌سازی برای دنیای رقابتی، ارزش افزوده، ارزش‌های جهانی بیشتر با ارزش‌های معنوی و الهی، الگوی زندگی ائمه معصومین (ع)، رعایت موازین و معیار و چارچوب‌های قوانین اسلامی و همکاری با حوزه‌های علمیه و... با دیدگاه‌های جهان اسلام همخوانی دارد.

واژگان کلیدی: اسناد فرادستی، توسعه، رویکرد توسعه محور، سند ۲۰۲۳ آموزش ملی ترکیه، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران.

مقدمه

چالش‌ها و تغییرات دنیای رقابتی در کسب دستاوردهای علوم و فنون و فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی در مسیر پیشرفت و توسعه همه‌جانبه باعث شده است دولت‌ها و ملت‌ها به نقش، اهمیت و کارکردهای آموزش و پرورش در این مسیر به عنوان اساس و بنیان توسعه حساس شده و توجه بیشتری را به این نهاد مهم معطوف کنند. به همین دلیل یکی از عوامل مؤثر در انجام مطالعات تطبیقی در حوزه آموزش و پرورش، توجه به نقش نظام‌های آموزشی در روند توسعه اقتصادی اجتماعی جوامع است (معدن دارآرانی و عباسی، ۱۳۹۰). در نوشتار حاضر به دلیل اهمیت رویکرد توسعه‌محور، ابتدا به مفهوم توسعه و سیر تحول آن پرداخته شده، سپس، مروری گذرا بر سه محور توسعه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی شده است. در ادامه، از آنجا که سند اصلاحات و تحول آموزش و پرورش جزء اسناد سیاستی دولت محسوب می‌شود؛ اشاره‌ای به جایگاه دولت‌ها در سیاست‌گذاری و لزوم اتخاذ جهت‌گیری‌های آینده‌نگرانه و تدوین سند سیاستی با چشم‌انداز توسعه‌محور در آموزش و پرورش شده است. در آخر، نتیجه تحلیل محتوای هر سند، و تجزیه و تحلیل مؤلفه‌ها و مضامین توسعه‌محور اسناد، و مقایسه و تطبیق و در نهایت، نتیجه‌گیری مطرح شده است.

مفهوم توسعه^۱، به دلیل اهمیت «گفتمان توسعه و پیشرفت» دغدغه اصلی بسیاری از سیاست‌گذاران نظام‌های آموزشی است. کشورها برای توسعه زیرساختی، پایدار و متوازن و کاهش فاصله با استانداردهای بین‌المللی و پیوستن به جریان توسعه‌یافتگی، راهی جز داشتن نظام آموزشی توسعه‌محور و کارآمد ندارند. کشور توسعه‌یافته نیازمند ملت توسعه‌یافته است. انسان که هم محور اصلی و هم موضوع اصلی توسعه است؛ نیازمند تربیت همه‌جانبه‌نگر و کامل، پویا و بالنده در قالب نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی است. نظریه‌های مربوط به توسعه از نظریه «مدرنیزاسیون»^۲

---

1. Development
2. Modernization Theory

آغاز شد و اصول مقدماتی این نظریه از ایده پیشرفت به دست آمد، یعنی اینکه مردم می‌توانند پیشرفت کنند و خودشان جامعه خود را تغییر دهند. بعد از جنگ جهانی دوم مباحث مربوط به توسعه موضوعاتی نظیر اقدامات، همکاری‌ها و کمک‌های توسعه‌ای مطرح شد و بعدها «نظریه‌های پساتوسعه»^۱ محور مباحث توسعه‌ای شدند. پس از آن، موضوع «توسعه پایدار»^۲ طرح شد که سازمان ملل متحد در حوزه آموزش و پرورش به آن تأکید کرد.

یکی از اساسی‌ترین و بنیادی‌ترین عوامل در رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی و سیاسی هر کشور آموزش و پرورش است و رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی هر کشور نیز به نوبه خود امکان آموزش و پرورش بیشتر، کیفی‌تر و فراگیرتر را فراهم می‌کند. از دیدگاه جامعه‌شناسان آموزش و پرورش پدیده‌ای اجتماعی است که در تمام جوامع امروز یافت می‌شود. پیدایی و توسعه این پدیده حاکی از اهمیت و ضرورت انتقال و حفظ میراث فرهنگی، القای الگوهای فکری و ارزش‌های اجتماعی، توسعه و ترویج فناوری‌های نوین و دانش‌ها و فنون در هر جامعه است. «آموزش و پرورش»، گاهی فرایند کسب علم و معرفت و در مواردی، نتیجه این فرایند را آموزش و پرورش است. جامعه‌شناسی، آموزش و پرورش را غالباً به عنوان یک نهاد اجتماعی مورد مطالعه قرار می‌دهد. به طور کلی، نهاد آموزش و پرورش به نظام آموزشی جامعه اشاره دارد (علاقه‌بند، ۱۳۷۰، ص ۲۹).

نظام آموزشی هر کشور به عنوان جزئی از نظام سیاسی، اجتماعی، فرهنگی ملزم به در نظر گرفتن ارزش‌های متعالی کشور مندرج در اسناد بالادستی در تصمیم‌ها اولویت‌گذاری شده با عنوان برنامه توسعه است. از آنجا که در تهیه اسناد سیاسی اجتماعی فرهنگی (اسناد بالادستی و چشم‌اندازها) عموماً به واقعیت‌ها (سیاست‌گذاری‌های کلان کشور، قوانین، سندهای ابلاغی از سران و رهبران و...) استناد شده و فرض بر این است که مسیر علمی بودن در تهیه این اسناد پیموده شده است، بنابراین، سندها ارزشمندترین دلایل برای تحلیل تاریخ و سیاست‌های تدوین شده (در اینجا سند

---

1. Post Development Theory
2. Sustainable Development

آموزش و پرورش) در مسیر توسعه به شمار می‌آیند. این واقعیت نهادها و مؤسسات و سازمان‌های بین‌المللی آموزشی را نیز برآن داشت تا با طراحی شاخص‌ها و معیارهای گوناگون میزان توسعه‌یافتگی کشورها (در حوزه آموزش) را نیز بر مبنای کیفیت عملکرد آن‌ها در ایجاد و انباشت سرمایه انسانی بسنجند. در سطح جهانی نیز از جمله اسناد مربوط به توسعه که در سازمان علمی آموزشی فرهنگی ملل متحد (یونسکو) درباره ارتقای شاخص‌های آموزش از سال ۲۰۰۰ تا کنون وجود داشته شاخص‌های مربوط به ۱۵ سال برنامه آموزش برای همه EFA^۱ و اعلامیه هزاره است که در سال ۲۰۰۰ در کنفرانس‌های جهانی سازمان ملل متحد در دهه ۱۹۹۰ تنظیم شد و نشان‌دهنده تعهد قوی دولت‌ها در دستیابی به اهداف صلح و امنیت، برابری جنسیتی، حذف و ریشه‌کنی ابعاد فراوان فقر و توسعه پایدار انسانی نیز اهمیت دارد (واعظ مهدوی و همکاران، ۱۳۸۴)، و بعد از آن (از ۲۰۱۵ تا ۲۰۳۰) سند توسعه پایدار ۲۰۳۰ یونسکو که دارای ۱۷ هدف کلی است که هدف شماره ۴^۲ آن به طور مستقیم به آموزش و پرورش کشورها مرتبط است. با توجه به تأکید سازمان علمی آموزشی فرهنگی ملل متحد بر توسعه پایدار و شاخص‌های ۱۷ گانه، دولت‌ها برنامه‌های کلان خود را بر محور توسعه را قرار داده؛ در تنظیم برنامه توسعه ملی به عناصر اصلی استراتژی توسعه، در نظام بین‌الملل توجه می‌کنند و به خصوص اهمیت نقش آموزش در توسعه و هدف شماره ۴ یونسکو و هم آنچه در مدارس آموزش می‌دهند (کیفیت آموزش) توجه می‌کنند و به طور کلی، آموزش و پرورش را راه ترقی محسوب می‌کنند (بانک جهانی، ۱۹۹۸). نهادها و سازمان‌های بین‌المللی آموزشی، تجربیات زیادی در زمینه تنظیم سیاست‌های آموزش و طرح پروژه‌های مستقل دارند و این تجربیات نه تنها بر اهمیت سرمایه‌گذاری تأکید می‌کند، بلکه نشان‌دهنده پیچیدگی‌های موجود در تنظیم سیاست‌ها و استراتژی‌های سرمایه‌گذاری آموزشی است به گونه‌ای که بتوانند بیشترین کمک را به کوشش‌های یک کشور برای توسعه بنمایند

---

1. Education For All
2. SDG4

(ساخاروپولوس و وودهال، ۱۳۷۲)، ولی در اجرای متن اسناد بالادستی در هر کشور با توجه به استقلال هر کشور باید مورد توجه قرار گیرد. جمهوری اسلامی ایران با توجه به اعلام تحفظ رسمی و مکتوب خود، هیچ تعهد حقوقی یا سیاسی نسبت به «چارچوب اقدام آموزش ۲۰۳۰» ندارد و می تواند با استناد به اعلام تحفظ خود از اجرای هر بخشی از سند مزبور که تشخیص دهد در تعارض با مقررات و اولویت های ملی، باورهای دینی و ارزش های فرهنگی کشور است، خودداری نماید. برنامه «چارچوب اقدام آموزش ۲۰۳۰» حاوی اهداف و رویکردهایی است که بسیاری از آنها قابل پذیرش برای کشورمان بوده و حتی برخی از آنها پیش از این در اسناد بالادستی جمهوری اسلامی آمده بودند. آنچه منجر به ارائه تحفظ رسمی و مکتوب کشورمان درخصوص سند مزبور شد، مسائل و موضوعاتی است که تاویل و تفسیر آنها می تواند در تعارض با باورهای دینی و مسائل فرهنگی کشور قرار گیرد. در همین راستا فرمایشات رهبر انقلاب در خصوص سند ۲۰۳۰ فصل الخطاب است و بیانیه تبیینی نیز در سایت دولت (dolat.ir) و سایت کمیسیون ملی یونسکو (fa.iranunesco) آمده است.

رویکرد توسعه محور، رویکرد تحولی

در محتوای سند آموزش و پرورش با رویکرد توسعه محور با توجه به تغییرات بنیادی در جامعه باید به سه مقوله زیر پرداخته شود (کافمن و هرمن^۱، ۱۳۹۳):

الف) بازاندیشی^۲ درباره آنچه آموزش و پرورش باید عرضه کند.

ب) بازسازی^۳ نهادهای آموزشی برای عرضه آنچه از آنها انتظار می رود.

ج) بازآفرینی^۴ بازآفرینی نظام های آموزشی و فرایندها و روش ها و برنامه هایی که با اهداف عالی آموزش و پرورش مرتبط است.

-
1. Roger Kaufman & Jerry Herman
  2. Rethinking
  3. Restructuring
  4. Revitalizing

مؤلفه‌های رویکرد توسعه محور به شرح زیر است.

۱. ایجاد مهارت سازگاری با تغییر در آموزش و پرورش، ظرفیت‌سازی برای مقابله با تغییرات مستلزم شناسایی نقش‌های در حال تغییر همه دست‌اندرکاران حوزه مدیریت‌های ستادی، مدرسه، معلم و دانش‌آموزان است (مشایخ، ۱۳۸۵).
۲. گسترش یادگیری مداوم یا یادگیری مادام‌العمر^۱؛ یادگیری مداوم در عصر فراصنعتی به صورت یک ضرورت درآمده و دگرگونی‌های سریع عرصه فناوری، مهارت‌های کاری و مهارت‌های زندگی را به سرعت تغییر می‌دهد. تدوین نظام آموزش مادام‌العمر جزء نظاماتی است که توجه به آن از ضروریات اسناد آموزشی است (مشایخ، ۱۳۸۵).
۳. گسترش مهارت‌های تفکر فلسفی و علمی دارای بعد جامعیت^۲ و تعمق^۳ و قابلیت انعطاف^۴؛ یکی دیگر از مهارت‌های مهم و اصلی است که در عرصه آموزش و پرورش برای همه دست‌اندرکاران باید مورد توجه قرارگیرد (شریعت‌مداری، ۱۳۸۰). در اسناد آموزش و پرورش، آموزش مهارت‌های تفکر فلسفی و آموزش چگونه اندیشیدن و چرایی اندیشیدن و لزوم آن باید در نظر گرفته شود و جزء مؤلفه‌های اصلی رویکرد توسعه محور در سند آموزش و پرورش محسوب شود؛ زیرا توسعه موفقیت‌آمیز فقط به چشم‌انداز و استراتژی نیاز ندارد، اندیشه‌ها باید به طرح‌ها و سیاست‌های اجرایی و برنامه‌ها تبدیل شود.
۴. مهارت به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات برای هرگونه بهره‌برداری در امور آموزشی، پژوهشی، فرهنگی، تولید دانش محتوایی در شرایط عادی، خاص، بحرانی و... آموزش و پرورش؛ این گونه مهارت‌ها برای تبدیل کلاس‌های عادی به کلاس‌های رایانه‌ای^۵، سپس، به مراکز یادگیری^۶

-
1. Lifelong Learning
  2. Comprehensiveness
  3. Penetration
  4. Flexibility
  5. CYBER CLASSROOM
  6. Learning Center

اینها به توانایی در فراهم کردن انواع تجربیات برای یادگیرنده و شوق تداوم یادگیری بستگی دارد (گرسیون و آندرسون^۱، ۱۳۸۴).

۵. ارتقای توانایی آموزشگران، مربیان، متریان و فراگیران، برای تبدیل تهدیدها به فرصت‌ها؛ شناسایی عناصر چالش‌ها و تهدیدهای جهانی‌سازی یا جهانی‌شدن از وظایف آموزش و پرورش است. پیامدهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جهانی‌شدن، کم‌رنگ‌تر شدن تسلط دولت‌ها و بالتبع آن مدیران در همه سطوح، ترویج فرهنگ غرب و به مخاطره افتادن ارزش‌ها و فرهنگ ملی و هویت کشورها از مؤلفه‌هایی است که ضرورتاً باید به این موضوع در متن اسناد فرادستی آموزش و پرورش کشورها توجه شود (عالی، ۱۳۸۴).

۶. تقویت فرهنگ ملی کشور؛ در این زمینه یکی از وظایف آموزش و پرورش هر کشور که باید در متن سند به آن توجه شود، تقویت زبان ملی است؛ زیرا به وسیله زبان است که محتوا و ارزش‌های اساسی یک فرهنگ به دنیای مدرسه راه می‌یابد. باید با توجه همه‌جانبه به زبان ملی در آموزش و پرورش، از ایجاد شکاف‌های اجتماعی و حاشیه‌ای شدن^۲ زبان‌های ملی و محلی در نتیجه ورود مفاهیم و ارزش‌های وارداتی؛ جلوگیری کرد (پاک‌سرشت و همکاران، ۱۳۸۴).

۷. ایجاد بینش جهانی و اخلاق مدنی در ذهن کودکان و فراگیران و دانش‌آموزان، در متن و محتوای سند آموزش و پرورش باید به پیش‌نیاز مواجهه با انفجار اطلاعات و جهانی‌شدن که دستیابی به نوعی بصیرت و بینش جهانی است، پرداخته شود (سیسینکی^۳، ۱۳۶۹).

۸. توجه به تحقق ارزش‌های آرمانی و اخلاقیات، و ایجاد توازن بین ارزش‌های مادی و معنوی در متن اسناد آموزش و پرورش مهم است، و از شاخص‌های رویکرد توسعه‌محور محسوب می‌شود. وظیفه انسانی آموزش و پرورش این است که همه افرادی را که براساس سنت‌ها و اعتقادهای خود عمل می‌کنند و به جمع احترام می‌گذارند؛ تشویق کند، تا ذهنیات و روحیات خود

---

1. Garrison & Anderson
2. Marginalization
3. Sisinsky

را تا سطح جهانی ارتقا دهند و به عبارتی، به تعالی و کمال برسانند (آقایی، ۱۳۹۰). در اسناد آموزش و پرورش با رویکرد توسعه‌محور به مباحث مربوط به ارزش‌های مادی و معنوی و مقوله‌هایی از این دست به صورت متوازن و به دور از هرگونه تعصب پرداخته شود.

۹. اهمیت توجه به ارتقای آگاهی نسبت به مسائل محیط زیست در حال و آینده؛ در جهان امروز همگان توافق دارند که آموزش مؤثرترین ابزار و شیوه رویارویی با چالش‌های آینده، به ویژه حفاظت از محیط زیست است. در واقع، آموزش، جهان فردا را شکل می‌دهد و آگاهی و درک عمومی، محرک تغییرات پایدار است و ترویج روحیه مشارکت عمومی در محافظت از سلامت و یکپارچگی محیط زیست نقش اساسی ایفا می‌کند، برای تحقق این نقش، ارتقای آگاهی مردمی و تغییر باورها و نگرش‌ها مورد نیاز است که لازمه آن آموزش عمومی با تأکید بر نیازمندی‌های روز جامعه در رابطه با محیط زیست است (حاج‌حسینی، شبیری و فرج‌اللهی، ۱۳۸۹).

۱۰. تأکید ویژه بر تعلیم و تربیت انتقادی؛ در نگاه انتقادی به تعلیم و تربیت به قول هنری ژیرو^۱ نظریه‌پرداز انتقادی پست‌مدرن، اخلاق بخش مهمی در نظام آموزشی است که باید مورد توجه قرارگیرد. همچنین، سلطه‌جویی کتاب‌های درسی و مدیریت مراکز آموزشی باید پایان یابد و توانمندی بازتولید فرهنگی و خلق دانش جدید از راه تقدس‌زدایی کتب آموزشی با نقش فعال و خلاق معلم و دانش‌آموز میسر می‌شود (اخوان، ۱۳۹۸).

۱۱. توجه ویژه به ایجاد محیط‌های توانمندساز، افزایش و تعمیق آگاهی‌های دانشی و معرفتی و ارتقای سطح علمی معلمان و گروه‌های آموزشی و ایجاد توجه در معلمان و مدیران برای بازناندیشی در وظایف خود و افزایش مهارت‌های خود و دانش‌آموزانشان برای حرکت به سوی مدارس آینده و تبدیل شدن معلمان به یک راهنما و مشاور در کنار دانش‌آموزان برای یادگیری مداوم (کوپن^۲، ۲۰۰۱).

۱۲. توجه ویژه به نقش، جایگاه و هویت مدارس؛ مدارس نقش عمده‌ای در زیربنای فکری

1. Henry Giroux
2. Coppen

توسعه پایدار دارند. مدارس به عنوان زیرمجموعه نظام آموزش عمومی در فرایند توسعه یک کشور مطرح هستند و به عنوان مراکزی که به تربیت و آماده‌سازی زیربنایی و نیروهای انسانی کارآمد و شایسته و دارای مهارت برای پاسخگویی به نیاز واقعی جوامع در زمینه‌های مختلف می‌پردازند، برای پایداری و توازن جامعه نقش حیاتی و کلیدی و زیرساختی دارند.

۱۳. یکی از موضوعات اساسی که در اسناد فرادستی کشورها با توجه به رویکرد توسعه‌محور باید مورد توجه باشد، ابعاد توسعه است. توسعه از نظر اندیشه‌ورزان علوم اقتصادی و اجتماعی، به معنای ارتقای مستمر کل جامعه و نظم اجتماعی به سوی زندگی بهتر یا انسانی‌تر (تودارو^۱)، عطاران و همکاران (۱۳۸۳) سه رویکرد کلی برای پاسخگویی به چالش‌های توسعه پایدار متصور شده‌اند:

۱. رویکرد «تکاملی»: هر فرایندی از شروع تا انتها نسبت به یکپارچه‌کردن توسعه پایدار اقدام می‌کند.

۲. رویکرد «کلیدی»: فرایندها به صورتی هماهنگ از طریق نظام‌های موجود نسبت به ارائه پاسخ‌ها به چالش‌ها عمل می‌کنند.

۳. رویکرد «پیشتازی»: محتواها شناسایی و بیشترین توان به طور سودمند و تضمین‌کننده سهم اصلی در پایداری توسعه خواهند داشت.

۱۴. یکی دیگر از مفاهیمی که در متن اسناد تحولی آموزش و پرورش باید مد نظر سیاستگذاران قرار گیرد؛ جهانی‌شدن و مدیریت‌کردن این پدیده از اساس و بنیان است (ورکلی^۲، ۲۰۰۳).

۱۵. یکی از رویکردهای مهم در سیاستگذاری‌های توسعه همه‌جانبه الگوی حکمرانی خوب است که این الگو در نظام‌های آموزشی که جزء مهم حکومت‌ها و دولت‌ها محسوب می‌شود، هم در زمینه‌سازی رویکردهای توسعه‌محور انواع سواد و آموزش و هم در فرهنگ‌سازی در ابعاد مختلف فرهنگی اجتماعی سیاسی اقتصادی به کارگرفته می‌شود (ازز^۳، ۲۰۱۲).

---

1. Michael Todaro
2. Verecchi
3. Azeez

بررسی و مرور پیشینه پژوهش نشان می‌دهد در حوزه و پژوهش‌های تطبیقی برنامه‌ها و اسناد ملی آموزش و پرورش در موضوعات گوناگون، تلاش‌هایی انجام گرفته، ولی موضوع خاص رویکرد توسعه‌محور در اسناد بالادستی آموزش و پرورش کشورها مورد پژوهش قرار نگرفته است. یارمحمدیان و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی شباهت‌ها و تفاوت‌های شایان‌توجهی را بین اهداف، محتوا و روش‌های تدریس در کشورهای مورد مطالعه را بررسی کرده‌اند. شباهت‌ها بیشتر در اهداف و گه‌گاه در محتوا، اما تفاوت‌ها بیشتر در روش‌های تدریس وجود دارد.

سرکارآرانی (۱۳۷۳) با مطالعه تطبیقی نظام تربیت معلم ایران و ژاپن نشان داد گسترش آموزش و پرورش و ایفای نقش مؤثر آن در توسعه اقتصادی و اجتماعی تا حد زیادی متأثر از نحوه عملکرد معلم در فرایند آموزش و پرورش است و کیفیت فعالیت معلم ارتباط مستقیم با موقعیت اجتماعی، اقتصادی و آموزشی وی دارد.

فتاحی (۱۳۹۱) با بررسی تطبیقی نظام آموزش و پرورش پیش از دبستان در کشورهای ایران، آلمان و کره جنوبی به بررسی تطبیقی آموزش پیش از دبستان در کشورهای یادشده، نشان داد در مراکز پیش‌دبستانی ایران بیشتر مربیان مدرک تحصیلی دانشگاهی ندارند. همچنین، امکانات رفاهی در مراکز خصوصی برای مربیان در حد پایینی است که سبب بی‌انگیزگی مربیان می‌شود. در حالی که در آلمان ۹۱ درصد دارای مدرک دانشگاهی و در کره جنوبی ۵۶ درصد مربیان دارای مدرک لیسانس هستند و ۸۰ درصد در مراکز خصوصی دانشجویان سال دوم یا سوم دانشگاه هستند. از نظر برنامه آموزشی هم برنامه‌ها منطبق با اهداف هستند و متأثر از آموزه‌های دینی هستند، ولی به ابعاد عاطفی و جسمانی - حرکتی کمتر توجه شده است.

کریمی و همکاران (۱۳۹۶) با بررسی اشتراکات اسناد چشم‌انداز کشورهای ایران، عربستان و مالزی ارکان شاخص نوآوری جهانی بر پایه گزارش‌های شاخص جهانی نوآوری که هر ساله منتشر می‌شود، رتبه هر کشور در هر رکن را مشخص شده است تا از این طریق و با دیدی نوآورانه روشن شود کدام کشور در نوآوری و به همان صورت در تحقق سند چشم‌انداز خود بهتر عمل کرده است.

رسول‌بهی، خسروی و بهادر (۱۳۹۵) در بررسی تطبیقی نظام آموزشی ایران و ترکیه نشان دادند، شباهت نظام تربیتی این دو کشور در طول دوره‌های آموزش عالی و سیستم نمره‌دهی در مقطع ابتدایی بوده است.

ابراهیمی مقدم و خوش‌چهره (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان بررسی تطبیقی آموزش و پرورش کشورهای توسعه‌یافته بیان کرد آموزش و پرورش به عنوان یک سرمایه‌گذاری ملی پر بهره در بین دولتمردان و سیاستگذاران مطرح شود و به آن از آن نظر که باعث رواج بازار علم شده و با بارورکردن اندوخته‌های علمی و فنی جامعه به رشد اقتصادی منجر می‌شود، توجه بیشتری شود.

زند و فراهانی (۱۳۸۷) در پژوهشی با مطالعه تطبیقی وضعیت تربیت بدنی آموزش و پرورش در ایران با کشورهای آمریکا و کانادا، بیان کردند برنامه درسی تربیت بدنی آموزش و پرورش ایران با دیدگاهی وسیع‌تر تدوین شود و تقویت مهارت‌های برنامه‌ریزی، مدیریت (خودرهبی، یادگیری مستقل، مدیریت زمان، مدیریت استرس)، مهارت ارتباط بین‌فردی، خودباوری و خودپنداره مثبت نیز به اهداف درس تربیت بدنی افزوده شود. همچنین، نشان دادند در کشورهای توسعه‌یافته به مسائل یادشده در کنار تربیت جسمانی اهمیت زیادی داده شده، و به استانداردهای آموزشی برای هر پایه و مقطع توجه می‌شود.

هرندی، میرشاه و لیاقتدار (۱۳۸۸) در بررسی برنامه درسی آموزش علوم در چند کشور جهان، نشان دادند شباهت‌ها و تفاوت‌های ملاحظه‌پذیری بین اهداف، محتوا، روش‌های تدریس و شیوه‌های ارزشیابی در بین کشورهای مورد مطالعه و ایران وجود دارند. شباهت‌ها بیشتر در اهداف، محتوا و در اسناد مکتوب برنامه درسی یا برنامه درسی قصدشده موجود است، اما تفاوت‌ها بیشتر در روش‌های تدریس و شیوه‌های ارزشیابی دیده می‌شود.

معدن‌دارآرانی (۱۳۹۴) در پژوهشی دلیل گسترش روزافزون پژوهش‌های تطبیقی را ماهیت چندرشته‌ای^۱ مطالعات آموزش و پرورش دانسته است.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر نحوه اجرا توصیفی، و به روش تحلیل محتوا انجام گرفته است. در این مطالعه از کیفی استفاده شد. مطالعه تطبیقی در حقیقت، به منظور احصای نقاط افتراق و نقاط تشابه، میان نظام‌ها، سازمان‌ها، اسناد و... است. مطالعه تطبیقی در سطح کلان، مقایسه نظام‌ها و شیوه‌های مدیریت در نظام‌های اجتماعی مختلف برای تعیین وجوه اشتراک و افتراق بین آن‌ها و سنجش و ارزیابی آن‌ها است (خنیفر و مسلمی، ۱۳۹۷). همچنین، تحلیل سند آموزش و پرورش که نوعی تحلیل سیاست‌گذاری عمومی است تلفیقی از علم، هنر و فن است. علم دربرگیرنده نظریه، مفاهیم و اصول روش‌شناختی است. فن، شامل فنونی عملی لازم‌الاجرا و شیوه‌های کارآمد و استانداردها و هنر، روش، سبک و طریقی است که شخص در آن چارچوب عمل می‌کند (کمالی، ۱۳۹۷). بنابراین، با توجه به معنای ضمنی این تلفیق؛ به زعم اینکه ممکن است تنها یک روش برای یادگیری به‌کارگرفته شود، اما برای تحلیل سیاستها کاربرد تنها یک روش پذیرفته نیست (ویلداوسکی^۱، ۱۹۷۹، ص ۲۸۱). در پژوهش حاضر اسناد فرادستی توسعه نظام آموزش و پرورش دو کشور جمهوری اسلامی ایران و ترکیه بررسی شد. برای این منظور دو سند «آموزش ملی» (ترکیه) و «تحول بنیادین آموزش و پرورش» (ج ۱ ایران) تحلیل شد. در واقع، در بررسی هر دو سند اهداف، ساختارها، مأموریت‌ها، مؤلفه (بازیگران اصلی) شامل دانش‌آموز، معلم، خانواده، مدیر، مدرسه، برنامه درسی و سایر مؤلفه‌ها ابتدا در هر سند به طور جداگانه از روش تحلیل محتوا سپس، با یافتن مفاهیم توسعه‌محور تطبیق و مقایسه شد و شش گام در فرایند تحلیل محتوا انجام گرفت. ابتدا مشخص کردن مسأله پژوهش، تدوین پرسش‌ها و اهداف، تعریف و مشخص کردن متغیرها، نمونه‌گیری و انتخاب واحدهای تحلیل و زمینه، کدگذاری و مقوله‌بندی و تحلیل و استنباط نتایج و گزارش.

گام اول، یافتن مفاهیم اصلی بود که با نگاه ژرف بار معنایی توسعه و تعالی را دربرمی‌گرفت.

1. Wildavsky

گام دوم، پرسش‌های پژوهش به این شرح بیان شد. آیا مفاهیم و مؤلفه‌های اصلی اسناد محورهای توسعه اعم از اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی را دربرمی‌گیرد. درگام سوم، متغیرها و مفاهیمی در متن که معنا و مفهوم و رویکردهای توسعه دارند، جست‌وجو می‌شود، مفاهیمی نظیر بازسازی، تعالی، پیشرفت، ارتقا، نوسازی، اصلاح، تقویت، و... درگام چهارم، نمونه‌گیری در واحدهای مورد مطالعه باید با منطق و دلیل به دقت انتخاب شوند تا به پایایی پژوهش افزوده شود. در واقع، نمونه‌گیری هدفمند انتخاب براساس مرتبط بودن به مسأله و اهداف پژوهش است. یعنی نمونه‌هایی انتخاب شوند که از نظر مسأله و اهداف پژوهشی غنی باشند. انتخاب واحد تحلیل و زمینه یا واحد ثبت مرحله بعدی است. در نهایت، در جریان مطالعه تطبیقی چهار مرحله به کار گرفته می‌شود: ۱. مرحله توصیف؛ ۲. مرحله تفسیر؛ ۳. مرحله همجواری؛ ۴. مرحله مقایسه؛ نیز بهره‌برداری شد.

یکی از فرایندهایی که در این پژوهش کیفی باید صورت می‌گرفت، اطمینان از پایایی ابزارهای گردآوری اطلاعات است. ابزار اصلی در بخش کیفی این پژوهش، متن سند بود. پایایی این ابزار در دو حالت بازکدگذاری پژوهشگر و بازکدگذاری توسط کدگذار دیگر انجام گرفت. پایایی بین کدگذاران از مفاهیم پرکاربرد است که به معنای میزان توافقی است که کدگذاران مستقل، هنگام ارزیابی ویژگی‌های یک پیام یا متن به دست می‌دهند (کوهن، مانیون و ماریسون^۵، ۲۰۱۱)، که به آن توافق بین کدگذاران گفته می‌شود. بر مبنای پیشینه پژوهش، در زمینه پایایی کدگذاری‌ها در مصاحبه‌های پژوهشی، پراستفاده‌ترین و ساده‌ترین روش برای محاسبه پایایی بین کدگذاران، ضریب توافق درصدی است که مقادیر بالای ۰/۷۰ مطلوب گزارش شده است (خواستار، ۱۳۸۸). بدین منظور، دو سند به دو تن از اعضای هیئت علمی دانشگاه که در زمینه آموزش و تحلیل محتوا

-
1. Description
  2. Interpretation
  3. Juxtaposition
  4. Comparison
  5. Cohen, Manion & Morrison

دارای چندین تألیف و اثر بودند، ارائه شد و از آن‌ها خواسته شد تا آن‌ها را کدگذاری کند. در نتیجه، بیش از ۷۷ درصد از مضامین و کدها مورد توافق و مشترک بودند.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱. اشتراکات و افتراقات اسناد تحولی آموزش ایران و ترکیه

اشتراکات	افتراقات
اهمیت نظام تعلیم و تربیت رسمی و آموزش و پرورش	آماده‌سازی کودکان برای دنیای رقابتی مملو از اطلاعات - ترکیه
تأکید بر وظیفه آماده‌سازی کودکان برای آینده	آماده‌سازی پیروی از مکتب‌رهایی بخش و انسان‌ساز اسلام - ایران
تأکید بر دسترسی کودکان به آموزش و محیط‌های امن	تأکید ایران بر جامعه کمال‌یافته و زندگی سعادت‌مند و حیات طیبه
کلیدی‌بودن جایگاه آموزش و پرورش در دولت و حکومت	تأکید ایران بر جامعه عدل مهدوی و حاکمیت امام زمان
رهنمودهای سران با رویکرد فلسفی و ایران با جهت‌گیری مذهبی و ایدئولوژیکی	تأکید ترکیه بر پرورش رهبران فعالان و پیشگامان آینده درآپ
شناساندن انسان به خودش و اهمیت کرامت انسانی	چشم‌انداز ترکیه تا ۳۰ سال و ۵۰ سال آینده و چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴
یک اصل و اهمیت انسان‌سازی در آموزش و پرورش انسان کامل	تأکید ایران بر جامعه اسلامی و ارزش‌های اسلامی و الهی، ترکیه زیرساخت
اهمیت سرمایه‌گذاری در آموزش و پرورش به عنوان	بر ارزش‌های جهانی
حرکت از کمیت به کیفیت در آموزش و پرورش در همه فرایندها	تفاوت در برخی ویژگی‌های انسانی مثلاً ایران انسانی مؤمن موحد (مذهبی) و ترکیه انسانی عاشق علم و.. (سکولار).
تعهد همه مردم و دستگاه‌ها و نهادها در کمک به دستیابی به اهداف	توجه ترکیه به اهمیت علوم جدید و سرعت در دستیابی به علوم و تأکید ایران بر علوم دینی و معارف و..
توجه هردو کشور به مشارکت بخش خصوصی و همچنین، مدارس خودگردان یا غیر دولتی	تأکید ایران بر امامان شیعه و فرمایشاتشان و تأکید ترکیه بر بزرگان ملی

اشتراکات	افتراقات
هردو کشور سند را نقشه راه آموزش می‌دانند و تهیه برنامه اجرایی	تأکید بر تمدن و تاریخ و میراث ترکیه و تأکید بر تمدن اسلامی ایرانی
هدف تربیت پاسخگویی به نیاز آماده‌سازی برای مواجهه با بحران‌های جدید ها و چالش‌های عصر حاضر و آینده	نگاه فلسفی ترکیه به فرایند آموزش به عنوان سفر و تولید قلب متفکر و نگاه دینی ایران به فرایند آموزش همزمان و همگام با تربیت در شش ساحت
هردو سند تأکید بر تربیت بدنی و سلامت دانش‌آموزان	هدف سند ترکیه تربیت افراد عاشق علم و بااخلاق فرهنگ و مهارتی هدف سند ایران تربیت در شش ساحت
تأکید هردو کشور بر اهمیت تربیت و پرورش توجه و تأکید بر اهمیت وجود و جایگاه عنصر معلم	تأکید ترکیه بر اکوسیستم فرایندهای آموزشی و تربیتی
تأکید بر فرهنگ و هویت ملی	تأکید ترکیه بر مخرج مشترک همه مؤلفه‌ها که دانش‌آموزانند.
تقدم تربیت بر تعلیم	تأکید ایران بر آرمان‌های بلند نظام اسلامی و انقلاب
بالاترین سرمایه ملت دانش‌آموزان آن ملت است.	تفاوت در سراسر دو سند در ارزش‌ها در دو کشور
بهترین‌ها باید معلم شوند بالاترین استعداد خلاق‌ها با علم و شجاع	تأکید ایران بر تحقق حکومت جهانی انسان کامل
تأکید و توجه ویژه به خانواده و نقش والدین در تربیت	نگاه ایدئولوژیک دینی مذهبی در سراسر سند ایران
انجام کار تیمی و گروهی، و کارشناسی و تخصصی در تدوین سند	رویکرد ترکیه نسبت به آموزش که دموکراسی و اقتصاد را متحد کند.
چهار مؤلفه مهم در سند دانش‌آموز معلم خانواده مدرسه	ترکیه معتقد به تغییرات عمده در نظام آموزشی نشانه رهبران بزرگ
تأکید بر مؤلفه مهم در مسیر آموزش برنامه درسی	فازبندی و مرحله‌بندی طرح تحولی یا سند برای اجرا در ترکیه
تأکید بر معلمان آموزش‌دیده و مهارتی، و توسعه و ارتقای معلم	تأکید ترکیه بر توجه به گذشته و آینده و چارچوب مفهومی انسان‌محور در سفر آموزشی برای اصلاحات تا تحول
تأکید بر معلم به عنوان راهنما و مشاور	توجه به ابزار آموزش برای تبدیل شدن به قدرت همون منطقه
تأکید بر سازماندهی مجدد اهداف فرایندها عملکردها	تأکید ترکیه بر ارتباط آموزش با الگوهای فلسفی
تأکید بر بازسازی ساختارها و بازنگری برنامه‌ها	تأکید ایران بر ارتباط آموزش با الگوهای دینی و مذهبی
تأکید بر ارتباط و اتصال دوره‌ها و مقاطع و ارتباط با دانشگاه‌ها و ...	تأکید ترکیه بر پذیرش ارزش‌های ملی، جهانی و محلی

اشتراکات	افتراقات
تأکید بر ارتباطات افقی و عمودی برنامه درسی	تأکید ترکیه بر انسان‌محور بودن سند انسان‌بودن محور چشم‌انداز
تأکید بر تحقق ارزش‌ها (با دو نگاه متفاوت)	تأکید ایران بر تحقق مراتب حیات طیبه
تأکید بر بهبود و اصلاح نظام آموزشی	تأکید ایران بر وجوه هویت اسلامی و ایرانی
تأکید بر فرمایشات و دیدگاه‌های رهبران دو کشور در متن سند	تأکید ایران در تمام فرایندها بر اساس چارچوب نظام معیار اسلامی
توجه به بحران‌ها و چالش‌های نظام آموزشی و جهان	تأکید ترکیه بر پایه جهانی نظام آموزشی - ارزش‌های جهانی
توجه به انسان‌محوری - الگوی انسان‌محور آموزش	تأکید مستقیم ترکیه بر توسعه‌یافتگی
توجه به مدرسه‌محوری و نقش مدرسه در تربیت، مهارت‌محوری	تأکید ایران بر تشکیل‌های بسیج تأکید ترکیه بر مشارکت و جامعه محلی
توجه به محیط‌های متنوع یادگیری	تأکید ترکیه بر انسان‌محوری در تمام ابعاد دستور کار آموزش جدید
توجه به معلم‌محوری	تأکید ترکیه بر عملگرایی (پراگماتیسم دیویی) و ایران بر آرمانگرایی
توجه به انعطاف‌پذیری و پاسخگویی	تأکید ترکیه بر خودشناسی نقطه شروع آموزش
مشارکت‌طلبی و مشارکت‌پذیری	تأکید ترکیه بر برنامه درسی ضمنی و کلاً تأکید زیاد بر برنامه درسی
توجه به پایداری، پاسخگویی و مردمی بودن ...	تأکید ترکیه بر هویت مدرسه سفرآموزشی معلم بازیگر اصلی
توجه به بهبود کیفیت در فرایندها، محتواها و عملکردها و نتایج ...	تأکید ترکیه بر توسعه ارزش‌های ملی، اخلاقی، انسانی، معنوی و فرهنگی و تأکید ایران بر ارزش‌های الهی اسلامی دینی
حمایت رهبران از سند و تأکید بر اجرای صحیح	تأکید مؤکد ترکیه بر سواد دیجیتال و پرونده الکترونیکی و داده‌ها
سهیم و درگیر کردن جامعه و دستگاه‌ها و نهادها در اجرای سند	تأکید ترکیه بر گواهی دوره‌های آموزش غیر رسمی مثل یادگیری مادام‌العمر و توجه فوق‌العاده به یادگیری مادام‌العمر
تولید سند توسط متخصصان و .. اعتباریابی و .. کارگاه آموزشی	تأکید ترکیه بر برنامه درسی دیپلم‌محور
تأکید بر سند توسط شورای عالی آپ در هر دو کشور	توجه ویژه ترکیه به فناوری‌های آموزش از راه دور
توجه به مهارت‌های نرم در قرن ۲۱	توجه ویژه به آموزش بزرگسالان و توانمندسازی بزرگسالان
تأکید هر دو بر سعادت و سعادت‌مندی (ولی با دو دیدگاه متفاوت)	استفاده از جملات کلی‌گویی در سند ایران برعکس ترکیه مثل تدوین نظام جامع یا گسترش فرهنگ و مستندسازی و ...

اشتراکات	افتراقات
تربیت در تمام ساحت‌ها و ابعاد وجود در انسان در آموزش و تربیت	تأکید بر تصمیمات داده محور راهنمایی و پرونده الکترونیکی
کل‌نگری -جامع‌نگری در فرایندها	تأکید ترکیه بر گزارش پیشرفت سند مرحله به مرحله به ملت
توجه به تجربه‌های آموزشی و تربیتی گذشته و آینده	تأکید ایران بر گزارش پیشرفت به مقامات و مسئولان
توجه به همه جنبه‌های هویت	ترکیه بیشتر تأکید دارد همه را موظف به اجرا و پیگیری سند کند.
توجه به وضع مطلوب زندگی بشر	ایران بیشتر تأکید دارد فقط وزارت آموزش و پرورش را مسئول بداند.
معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی، انسان‌شناسی، ارزش‌شناسی (در هردو) و علاوه بر آن دین‌شناسی در ایران	تأکید ایران بر تقویت شایستگی‌های اعتقادی، بصیرت دینی ارزش‌های انقلابی
تأکید هر دو سند بر نقش الگویی و مشاوره‌ای و راهنمابودن معلم	تأکید ترکیه بر ساخت سالن ورزشی کنار هر مدرسه
تأکید هر دو سند بر آماده‌سازی برای مواجهه با چالش‌های زندگی	تأکید ترکیه بر ردیابی هردانش‌آموز از مهد کودک تا دانشگاه بعد هم بازارکار
تأکید هر دو بر تبدیل فرهنگ به تمدن و امور جهانی	تأکید ترکیه بر ساخت آزمایشگاه برای هر مدرسه برای مهارت‌آموزی
تأکید هر دو بر چشم‌انداز جهانی اجماع اجتماعی	تأکید ایران بر توسعه فرهنگ نماز و نماز جماعت و سواد قرآنی و.....
تأکید هر دو بر مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی و ...	تأکید ترکیه بر ساخت آزمایشگاه طراحی - مهارتی
تأکید هر دو بر نقد سند ارزیابی بازنگری، تجزیه و تحلیل و گزارش	تأکید ترکیه بر تربیت افراد عاشق علم و ماهر
تأکید هر دو سند بر مهارت‌ها و سواد چندگانه و کارآفرینی	تأکید ترکیه بر نظام مدرسه‌محور
تأکید هر دو سند بر دوره‌ها و جلسات آگاهی‌بخشی	تأکید ترکیه بر ارتباط مدرسه با دانشگاه و بازدید و بازرسی دوسویه
تأکید هر دو کشور بر مناطق مرزی و پوشش مناطق	تأکید ترکیه بر اولویت آموزش و پرورش در سرمایه‌گذاری
توجه هر دو سند به توسعه شغلی و توسعه مدارس	تأکید ترکیه بر ارائه برنامه‌های انعطاف‌پذیر متناسب با علائق و..

اشتراکات	افتراقات
توجه هر دو سند به توسعه شایستگی‌ها و صلاحیت‌ها	تأکید ترکیه بر ارتقا و بهبود مدارس شبانه‌روزی
توجه هر دو سند به آینده‌نگری و آینده‌پژوهی	تأکید ترکیه بر مشارکت دانش‌آموزان در پروژه‌های ملی و بین‌المللی
توجه هر دو سند به توسعه و ارتقای معلم تشویق معلم و جایگاه معلم	تأکید ترکیه بر باشگاه‌های ورزشی همجوار مدارس
توجه هر دو سند به توسعه مدیران دوره‌های ارتقای مدیران	تأکید ایران بر تقویت باور و روحیه مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان برای تحقق تمدن نوین اسلامی و ترکیه بر فرهنگ و تمدن ترک
بازنگری و بازمهندسی ساختارها و رویه‌ها و روش‌ها	تأکید ایران بر بسط فرهنگ نیکوکاری و تعاون، مشارکت‌پذیری و مشارکت‌جویی در جامعه و در بین دانش‌آموزان با الهام از آموزه‌های دینی و تأکید ترکیه بر مفاهیمی از این دست بی‌توجه به دین
توجه به توسعه بودجه مدارس و ادارات و...	تأکید ایران بر بومی‌سازی تجربیات و یافته‌های مفید آن‌ها و بهره‌مندی آگاهانه از آن‌ها در چارچوب نظام معیار اسلامی

مطالعه اسناد فرادستی نظام‌های آموزشی نشان می‌دهد توجه به تعالی و توسعه کودکان اولویت همه نظام‌های آموزشی است. پژوهش حاضر نشان داد در ترکیه که با آرمان‌های دستیابی به ترکیه چندوجهی و ورود به اتحادیه اروپا و دستیابی به شاخص‌ها و جایگاه جهانی در سند چشم‌انداز ۲۰۲۳، تربیت مقدم بر تعلیم است و به ابعاد انسانی و تربیت انسان کامل و سعادت انسان و الگوهای فلسفی در آموزش تأکید شده است، ولی در ایران به توسعه تمام‌ساحتی فراگیران در چارچوب نظام معیار اسلامی و دستیابی به حیات طیبه توجه شده و هر دو سند از نظر پرداختن به اقتصاد آموزش و رویکردهای اقتصادی تقریباً ضعیف و به ابعاد اجتماعی، فرهنگی و سیاسی توسعه در سند هر دو کشور قوی‌تر و بارزتر پرداخته شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی اسناد بالادستی آ.پ دو کشور ایران و ترکیه نشان داد با تحلیل حدود ۲۶۰ بند هر دو سند

که دارای چشم‌انداز، مأموریت، رسالت، راهبردهای کلان، هدف‌های کلان، عملیاتی و راهکار است، دارای اشتراکات فراوان هستند. در بخش افتراقات نیز در سند آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران در بیش از هفتاد و هفت درصد از کلیات مؤلفه‌های عنوان‌شده مشترک است و فقط جمله «در چارچوب نظام معیاراسلامی» اضافه شده و به مفاهیمی مثل انسان مؤمن و موحد و ولایتمدار، تلاشگر در جهت تحقق حکومت عدل جهانی، التزام عملی به اصل ولایت مطلقه، تأمین معاش حلال، کسب موقعیت تربیتی در منطقه و جهان اسلام، تأکید بر ارزش‌های انقلابی اسلامی دینی و تربیت اسلامی و فرهنگ حياء و عفاف و... اشاره شده است و در سند ترکیه به بیشتر به آموزش زبان‌های خارجی، نظام آموزش و یادگیری مادام‌العمر، تغییر نظام بازرسی با رویکرد کیفیت محور، اجرای پروژه‌های ادغام مدارس خصوصی و دولتی، توجه ویژه به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، ترغیب به همکاری نهادهای آموزشی دولتی و خصوصی، و... اشاره شده. هر دو سند رویکردهای توسعه‌محور داشته و فقط نوع نگاه دو کشور متفاوت است. سند کشور ترکیه عملیاتی‌تر و اجرایی‌تر و سند ایران آرمانی و انتزاعی‌تر است. همچنین، با وجودی که هر دو سند هم دارای مبانی نظری و هم دارای برنامه‌ی اجرایی هستند، به لحاظ ظاهری سند ترکیه کامل‌تر و قطع و شکل ظاهری سند به اسناد جهانی نزدیک‌تر است و جملات به‌کارگرفته‌شده ملموس‌تر و قابل فهم‌تر و اجرایی‌تر و کابردی‌تر است. پیشنهاد می‌شود در بازنگری سند آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران به اسناد سیاستی دیگر کشورها نظیر ترکیه نیز توجه شود.

منابع

- ابراهیمی مقدم، ندا، و خوش‌چهره، محمد (۱۳۹۵). بررسی تطبیقی آموزش و پرورش کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه. راهبرد توسعه، ۵۱، ۱۸۸-۱۷۳.
- اخوان، پریسا (۱۳۹۸). کلاس به مثابه صحنه معلم به مثابه اجراگر. شوق تغییر، شهریورماه، شماره ۴۱ و ۴۲، ص ۲۷-۲۶.
- آقایی، علی (۱۳۹۰). آینده‌شناسی در آموزش و پرورش. تهران: انتشارات آستان قدس رضوی.
- پاک‌سرشت، حسین، حیدری، محمد، صفایی مقدم، محمدجعفر، مقدم، مسعود (۱۳۸۴). آموزش و پرورش آینده‌نگر. اهواز: انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز. ص ۱۶۲-۱۳۵.
- تودارو، مایکل (۱۳۸۷). توسعه اقتصادی در جهان سوم. ترجمه غلامعلی فرجادی، تهران: انتشارات کوهسار.
- حاج‌حسینی، حمیده، شبیری، سیدمحمد، و فرج‌اللهی، مهران (۱۳۸۹). نیازسنجی و تعیین اولویت‌های آموزشی در زمینه محیط زیست و توسعه پایدار. علوم و تکنولوژی محیط زیست، ۱۲(۱)، ۱۹۴-۱۷۹.
- خنیفر، حسین، و مسلمی، ناهید (۱۳۹۸). اصول و مبانی روش‌های پژوهش‌های کیفی. تهران: انتشارات نگاه دانش.
- خواستار، حمزه (۱۳۸۸). ارائه روشی برای محاسبه پایایی مرحله کدگذاری در مصاحبه‌های پژوهشی. فصلنامه علوم انسانی، ۱۵(۵۸)، ۱۷۴-۱۶۱.
- رسول بهی، شیرین، خسروی، دیمین، و بهادر، حمید (۱۳۹۵). بررسی تطبیقی نظام آموزشی ایران و ترکیه. کنفرانس جهانی روان‌شناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی در آغاز هزاره سوم، ۳۰ اردیبهشت ۹۵، شیراز.
- زندى، بهمن، و فراهانی، ابوالفضل (۱۳۸۷). مطالعه تطبیقی وضعیت تربیت بدنی آموزش و پرورش آمریکا، کانادا. علوم حرکتی و ورزشی، ۶(۱۲)، ۹۷-۱۰۹.
- ساخارو و پولوس، جرج، و وودهاال، مورین (۱۳۷۲). آموزش برای توسعه. ترجمه پری‌دخت وحیدی و حمید سهرابی، نشر: سازمان برنامه و بودجه.

- سرکارآرانی، محمدرضا (۱۳۷۳). مطالعه تطبیقی نظام تربیت معلم ایران و ژاپن. *روان‌شناسی و علوم تربیتی*، ۵۳، ۲۰۶-۱۸۷.
- سیسینسکی، آندره (۱۳۶۹). *هدف‌های آموزشی و ارزش‌های فرهنگی (مجموعه مقالات یونسکو)*. ترجمه محمدعلی امیری، تهران: انتشارات مدرسه.
- شریعتمداری، علی (۱۳۸۰). *نقد و خلاقیت در تفکر*. تهران: مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر.
- عالی، مرضیه (۱۳۸۴). *تبیین چالش‌ها و فرصت‌های جهانی‌شدن برای نظام تعلیم و تربیت ایران*. سایت آموزش و پرورش شهرستان شهریار.
- عطاران، محمد (۱۳۸۳). *جهانی‌شدن فناوری اطلاعات و تعلیم و تربیت*. تهران: نشر عروج.
- علاقه‌بند، علی (۱۳۷۰). *جامعه‌شناسی آموزش و پرورش*. تهران: انتشارات فروردین.
- فتاحی، شیوا (۱۳۹۱). *بررسی تطبیقی آموزش و پرورش پیش‌دبستان ایران، آلمان، کره جنوبی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد آموزش و پرورش تطبیقی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- کافمن، راجر، و هرمن، جری (۱۳۹۳). *برنامه‌ریزی استراتژیک در نظام آموزشی*. ترجمه فریده مشایخ و عباس بازگان، تهران: انتشارات سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
- کریمی، امیرعلی، پیشوایی، میرسامان، بنیادی نائینی، علی، محمدیان امیری، احسان (۱۳۹۶). *بررسی اشتراکات چشم‌انداز کشورهای ایران، عربستان، مالزی، با ارکان شاخص‌های جهانی نوآوری*. پنجمین کنفرانس بین‌المللی آموزش، نهمین کنفرانس ملی مدیریت فناوری، تهران، <https://civilica.com/doc/635677>
- کمالی، یحیی (۱۳۹۷). *روش‌شناسی تحلیل مضمون و کاربرد آن در سیاستگذاری عمومی*. *سیاستگذاری عمومی*، ۴(۲)، ۱۸۹-۲۰۸.
- گرسون، دی. آر. و آندرسون، تری (۱۳۸۴). *یادگیری الکترونیکی در قرن ۲۱*. ترجمه اسماعیل زارعی زوارکی و سعید صفایی موحد، تهران: انتشارات علوم و فنون.
- مشایخ، فریده (۱۳۸۵). *دیدگاه‌های نو در برنامه‌ریزی آموزشی*. تهران: انتشارات سمت.
- مشایخ، فریده (۱۳۸۵). *دیدگاه‌های نو در برنامه‌ریزی آموزشی*. تهران: انتشارات سمت.
- معدن دارآرانی، عباس، و عباسی، پروین (۱۳۹۰). *پژوهش‌های تطبیقی در آموزش و پرورش*، تهران: انتشارات آیت.

معدن‌دارآرانی، عباس (۱۳۹۴). مطالعات تطبیقی در آموزش و پرورش، کاربست روش‌های جدید تحقیق. *خانواده و پژوهش*، ۲۷، ۶۹-۹۰.

واعظ مهدوی، محمدرضا، ارائی، سیدمحمد مهدی، گرائی نژاد، غلامرضا، عبادی، میترا، آذری محبی، رضا، ناظم، بهروز، پوراصغر، فرزاد، بزرگزاد، ابراهیم، حصاری، علی (۱۳۸۴). *آرمان‌ها و اهداف توسعه هزاره، راهنمای شاخص‌های نظارتی، زیر نظر UNDP گزارش بانک جهانی*. اداره امور اقتصادی، اجتماعی، بین‌المللی، بخش آمار.

هرندی جعفری، رضا، میرشاه جعفری، ابراهیم، و لیاقت‌دار، محمدجواد (۱۳۸۸). برنامه درسی آموزش علوم در ایران و چند کشور جهان، *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۵(۲)، ۱۴۵-۱۹۳.

یارمحمدیان، محمدحسین، فروغی ابری، احمدعلی، میرشاه جعفری، ابراهیم، و اوجی نژاد، احمدرضا (۱۳۹۱). *بررسی تطبیقی رویکردهای تربیت معنوی با توجه به مؤلفه‌های برنامه درسی. رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۳(۹)، ۸۳-۱۰۲.

- Azeez, A. (2012). Endangering good governance for Sustainable democracy: The continuing Stuggle against against. *Corruption in Nigeria. Research, Gender and Development*, 12(6), 1-8.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2011). *Research methods in education*, 7th ed. New York: Routledge Falmer.
- Coppen, M. (2001). New directions for tomorrow s schools a view from New Zealand. Retrivel from www.design.share.
- Verecelli, A. (2003). Globalisation and sustainable development. Universisty of Sina- Departement of Economic, Working Paper No.399.